

Sugrįžusi kūryba

KESTUTIS PEMPĖ

*Praėjo metai, ir naujų dienų rytojų
Standieną vėl iš nakties šauki tu mus:
— Į vieną šalin, sūnai ir dukterys artoji,
Į vienus meilės ir darbymečio namus!*

Bernardas Brazdžionis

Pavargusį, bet labai laimingą, švintančiu veidu, sutikau Edmundo Arbo Rygos aerostotyje. Skaiciavome valandas ir kilometrus, kol privaziavome Lietuvos sieną. Ir nuo tada, visą buvimo Lietuvoje laiką Edmundas Arbas džiaugėsi viskuo: gražiu sauleto oru, geltonais rudenišiais medžiais, jį supančiais giminėmis ir draugais. Atrodė, joks įvykis negalėjo sugadinti jam nuotaikos. Visada pasitempęs, elegantiškas, kuklus, bet orus ir garbingas — toks Edmundas Arbas šį rudenį lankė gimtinę. Lietuva pasitiko jį sauleto bobų vasarą. Mes juokavome, kad orą gerbiamas kolega atsi-
vežė iš Kalifornijos. Pasitiko ir pilnomis nerimo bei lūkestų nuotaikomis. Dienų dienomis politikodami, nepamiršome kultūrinio gyvenimo. Dalelę to kultūrinio gyvenimo pajuto ir Edmundas Arbas. Ir ne tik pajuto, o svarbiausia jame dalyvavo. Idomi savita, pirmą kartą Lietuvoje jo kūrybos paroda atvėrė duris Vilniuje 1990 metų spalio 5 dieną. Architektų namuose, pačiame miesto centre susirinko gausus būrys kolegų, pažįstamų, giminų. Prelegentas pasakė jaudinančią kalbą, po kurios tiesiog „paskendo“ gėlėse.

Edmundo Arbo kūrybos sugrįžimas į Lietuvą svarbus įvykis. Svarbus ne tik autoriui, bet ir mums gimtinėje dirbantiems. Mūsų architektų gretas papildė stiprus, patyres ir savitas kūrėjas, praturtinęs mūsų architektūrinį gyvenimą, suteikęs jam naujų atspalvių. Tai dvasingo žmogaus prasmingas poelgis, rodantis ir kitiems išsiviję kuriantiems pavyzdį, kaip be patoso, be nereikalingo triukšmo įsiliesti į atgimstančios Lietuvos gyvenimą.

Vėliau įvyko daug susitikimų su kolegomis architektais. Susitikimų metu prelegentas skaitė paskaitas, atsakinėjo į daugybę klausimų. Klausimais jį tiesiog „apipildavo“ nuo galvos iki kojų. Mačiau, rėsykiais labai nuo jų pavargdavo, tačiau stengėsi to neparodyti. Kiekvienam dėsingai atsakydavo, gerą, padėsinantį žodį tardavo.

Panevėžiečiai pakvietė dalyvauti jūry komisijos darbe. Reikėjo išaiškinti geriausią rekreacinio-komerinio centro projektą. Projekto atskirus variantus paruošė trys skirtingos architektų grupės iš Vilniaus, Šiaulių ir Panevėžio. Konkursą laimėjo panevėžiečiai. Pasibaigus konkursui, visi dalyviai pažymėjo objektyvu, teisingą, argumentuotą Edmundo Arbo pasisakymą. Autoriai dėmesingai išklau-
sė vyresnio kolegos patarimų.

Po keleto dienų, lydinč architektui Vytautui Čekanauskui, įvyko susitikimas su šiauliečiais architektais. Šiaulių atstovai aprodė savo miestą, naujausius projektus... ir, žinoma, apibėrė Edmunda Arba klausimais: „Kokia Architektų sąjunga Amerikoje? Kaip derinami projektai? Kaip apmokamas architektas Amerikoje? Kaip išduodamos licenzijos? Kaip...?“

Tuo tarpu paroda Vilniuje lankė vis nauji lankytojai. Jų tarpe daug studentų — būsimų architektų. Ypatingą dėmesį rodė spaudos atstovai, laikraščiai ir žurnalų reporteriai, televizija. Vieną popietę, o po to ir visą vakarą, parodą apžiūrėjo ir Edmundo Arbo žodžių klausėsi visų Lietuvos rajonų vyriausieji architektai. Daugelis kvietė prelegentą atvažiuoti, aplankyti

vieną ar kitą rajoną. Del suprantamų priežasčių visus aplankyti fiziškai neįmanoma. Vis dėlto vieną vyriausiąjį architektą aplankė — tai gimtosios Edmundo Arbo Trakų apskrities.

Po trumpo poilsio vėl susitikimai, ekskursijos, priėmimai. Kiekviena diena kupina įspūdžių, įvykių ir... nuovargio: malonios poilsinės išvykos į pajūrį, Neringa ir darbiniai susitikimai Kultūros fonde, leidyklose. Mintyse į vaikystę nukeliantis priėmimas pas kardinolą Vincen-
tą Sladkevičių ir rimtų kasdienių problemų aptarimas Vyriausioje urbanistikos ir architektūros valdyboje. Teatrų lankymas ir susitikimai su ministrais, kūrybinių draugijų nariais, žurnalais, redaktorais. Vienas įvykis keitė kitą ir Edmundas Arbas su nepaprasta energija sten-
gėsi visa kas įmanoma pamatyti, aplankyti, sužinoti, įsiminti. Dažnai stebėdavosi, kaip jis nepavargsta? Iš kur toks jaunatviškas smalsumas?

Ir štai parodą perkėlėme į Kauną. Gražioje, restauruotoje senamiesčio Vilniaus gatvėje įsikūrusioje Architektų namuose lapkričio 6 dieną atidarėme parodą. Architekto Makaračio vadovaujami kauniečiai architek-

Architektas Edmundas Arbas Vilniuje su dr. Kazimiera Prunskiene, tuometine Lietuvos Respublikos ministre pirmininke.

tai gražiai paruošė ekspoziciją. Ir vėl televizija, korespondentai, pilna salė kolegų, žiūrovų. Vėl glebiai gėlių, gaudūs iki ašarų sveikinimai, padėkos žodžiai. Vakaras kaip ir Vilniuje baigėsi kava, sumuštiniais, kokteiliais, kolegų diskusijomis, linksmomis istorijomis. Kita diena Kaune buvo labai intensyvi. Aplankyti muziejai, Žilinsko galerija. Idomus susitikimas paskaita įvyko Vytauto Didžiojo universitete. Studentai vos tilpo didžiulėje auditorijoje.

Ir vėl Vilnius. Edmundas Arbas susitiko su pramonės projektavimo architektais, su miestų statybos projektavimo instituto dirbančiais. Susipažino su naujausiais žymiausių Lietuvos

architektų darbais. Lapkričio 9 dieną, išleistuvių vakarą, kai apjuostas tautine juosta Edmundas Arbas sakė padėkos žodžius, pirmą kartą pajutau liūdesį, pajutau artėjantį išsiskyrimo momentą.

Šis kaleidoskopinis, mano pašukubomis užrašytas įspūdis apie Edmundo Arbo lankymąsi Lietuvoje toli gražu neatspindi viso to, ką matė ir patyrė gerbiamas kolega. Sunku objektyviai įvertinti ir ką jautė, kuo džiaugėsi ar kuo nusivylė. Ne viską ir mums pasisekė parodyti, sklandžiai organizuoti.

Bet juk pagrindinis kelionės tikslas pasiektas: Edmundo Arbo kūryba lieka Lietuvoje. Paroda toliau keliaus po įvairius Lietu-

Edmundas Arbas su Vilniaus miesto vyriausiojo architektu Gediminu Baravyku prie Vilniaus miesto urbanistinės schemos.

vos miestus, garsins architektūros meną, kels architektų prestižą. Vėliau ji taps Lietuvos architektūros muziejaus nuosavybe. O ta gausybė paskaitų, susitikimų, konsultacijų — argi tai ne geriausia profesionali pagalba gimtinei? Juk užmezgėme ne deklaratyvią, o tikrą nuosirdžią draugystę. Lauksiu ir visi lauksime naujo susitikimo su Lietuvos ir Amerikos architektu Edmundu Arbu septintajame Mokslo ir kūrybos simpoziume Vilniuje 1991 metų gegužį.

(Kęstutis Pempė yra Lietuvos architektų sąjungos Projektuojančių architektų bendrijos pirmininkas.)

Solistai iš Lietuvos „I Lituani“ pastatyme

Daugelis su nekantrumu laukia, kuomet užsidsigs prožektoriai ir prasiskleis scenos uždanga. Yra ko laukti, kadangi šiemetinis Ponchielli operos „I Lituani“ pastatymas nebus eilinis. Jo pastatyme talkininkaus geriausios Vilniaus pajėgos. Pagrindiniai solistai atvyksta iš Vilniaus: Irena Milkevičiūtė — sopranas, Virgilijus Noreika — tenoras, Arvydas Markauskas — baritonas ir Vincentas Kuprys — bosas. Tad bent trumpai su jais susipažinkime.

Irena Milkevičiūtė-sopranas Chicago's Lietuvių operos lankytojams jau yra žinoma, kadangi ji čia debiutavo 1989 metais Verdi „Trubadūre“, kuriame ji atliko Leonoros rolę. Jos muzikinė karjera yra gana šakota, kadangi iš pradžių ji buvo kanklininkė. Paskui ji baigė Lietuvos konservatorijoje (profesoriaus Zenono Paulausko) dainavimo klasę. Turėdama gerą balsinę medžiagą ir aiškų talentą, sparčiai kilo į lietuvių žymiausių artistų tarpą. 1977 metais ji jau laimėjo pirmąją premiją Glinkos konkur-
se. Ji čia nestojė ir 1978-1979 metais stažavosi Milan'o La Scala teatre (kur ji parengė Butterfly, Mimi, soprano partiją Verdis „Requiem“, Violeta), dainavo to teatro rengiamuose koncertuose Mažosiose salėse (Piccola Scala). Jos repertuare yra dešimtys operinių rolių, tad ne bandysime jų čia išvardyti.

Virgilijus Noreika — tenoras, taip pat čikagiečiams yra gerai žinomas, kadangi yra keletą sykių čia koncertavęs ir 1990 metais Chicago's Lietuvių operos scenoje Donizetti „Meilės eliksyras“ atliko Nemorino rolę. Jo debiutas Lietuvos teatro scenoje buvo 1957 metais Čaikovskio operoje „Eugenijus Oneginas“, kurioje atliko Lenskio rolę. Po metų baigė Lietuvos konservatoriją (profesoriaus K. Petrausko klasė). Po Kipro Petrausko buvo beveik visa Lietuvos operos scenoje. Nebuvo lengva tokią netektį užpildyti. Bet, kadangi gamtoje tuštumos nėra, tai į tą vietą atėjo

Lietuvoje labai stebino mūsų profesionalų kadrų pasirušimas ir gausa. Palyginus su kitomis tautom, Lietuva pirmąją savo pasidarė labai raštingi ir pralenkė daugelį kitų tautų, kurių sąlygos palankesnės ir kurių kultūra gal yra senesnė, tačiau mūsų gajesnė. Užtai ir mūsų knygų tiražai tokie dideli, ir knygos tos vis vien dingsta iš knygynų per porą dienų ar savaitę. Procentais paėmus, pagal gyventojų skaičių, mes daugiau knygų ir didesniais tiražais išleidžiame negu Europos ar Amerikos kraštai.

(Nukelta į 4 psl.)

Virgilijus Noreika. Būtų beprasmiška bandyti išvardyti visas jo roles, Lietuvos operos scenoje jis sukūrė 38 vaidmenis. Po Kipro Petrausko jis buvo pirmutinis, kuris dainavo La Scala. Virgilijus Noreika yra vienas iš tų, kurie gražino Lietuvos operai tarptautinį garą. „...Vis dėlto dar tebėra tenorų! Virgilijus Noreika dainavo Hercoją Verdi operoje „Rigoletto“ VDR Valstybinėje operoje ir buvo apdovanotas auodingomis ovacijomis“, rašė Berlyno *Der Morgen*.

Arvydas Markauskas — baritonas irgi čikagiečiams yra jau pažįstamas ir palikęs malonių prisiminimų. Lietuvos konservatorijoje 1980 metais baigė Virgilijaus Noreikos dainavimo klasę. Teatro scenoje debiutavo 1979 metais grafo Eberbacho vaidmenyje Lortzing'o „Brakonieriuje“. Dainuoja baritono partijas daugelyje pagrindinių operų. 1988 metais buvo pakviestas rengti Amonasro vaidmenį „Aidoje“ tarptautiniam festivaliui Split'e (Jugoslavija). O Chicago's Lietuvių operos scenoje debiutavo 1990 metais, dainuodamas Belcore rolę „Meilės eliksyras“. Apie tai neatsilikio ir Belcore — Arvydas Markauskas. Neuzmirštamas lietuvių duetas. Savo laikysena ir vaidyba Belcore dominavo scenoje, atrodė, kad nuo jo ta energija spinduliavo ir į kitus dalyvius (Aidai 1990 Nr. 3).

Vincentas Kuprys — bosas, apie kurį iki šiol mums mažiau teko girdėti. Bet tai nereiškia, kad jis būtų žemesnės klasės dainininkas. Mums jis turi būti ypač arti širdies, kadangi vaikystėje jis praleido Sibiro tremtyje. Gimė 1937 metais Kedainių apskrityje, o 1941 m. birželio 14 d. jį šeima buvo ištremta į Sibirą. Dainavimą studijavo Sverdlovsk'o konservatorijoje, kurią baigė 1961 metais. Į Lietuvą jis grįžo 1968 metais ir įsijungė į operos ir baleto teatrą. Jis atlieka pagrindines roles beveik visose žymesnėse operose. Yra sukūręs apie 80 vaidmenų. Jam yra būdinga raiškiai vaidyba, turi plataus diapazono balsą.

Kaip matome, atvažiuojantieji yra labai aukšto lygio menininkai. Prie jų prisijungs mums gerai žinomas bosas Jonas Vaznelis. Mūsų operos choras, kuris yra operos branduolys, bus sustiprintas balsais iš Vilniaus operos choro. Šioje operoje reikia itin didelio ir pajėgaus choro, kadangi kai kuomet vienu metu turi būti du chorai (choras ir užkulisyje). Tad belieka tik laukti, kuomet lūkesčiai ir svajinės virs realybe. Kuomet prasiskleis scenos uždanga!

Juozas Žygas

Šiek tiek apie kultūrinį gyvenimą Lietuvoje

STASYS GOŠTAUTAS

„Kultūra Lietuvoje turi prasiidėti nuo vaikų internatų ir kitų panašių įstaigų. Jeigu mes neišgelbėsime savo vaikų, apie kokią kultūrą galėsime kalbėti?“ taip rašė *Respublikoje* (1990 m. rugpjūčio 27 d.) Dalia Jazukevičiūtė straipsnyje, pavadintame „Gulagas: Lietuva, 1990 metų rugpjūtis“. Tokį sakinį perskačiau pirmą dieną, atvykęs į Lietuvą, ir pagalvoju, kad gal Dalia ir teisi. Tekstas gan melodramatiškas — apie mūsų našlaičius, pamestinius ir dabar atsiradusią dar trečią kategoriją, pavadintą „nemokytiniais“, t.y. tuos, kurie neva negali išmokyti. Kitas sakinyje tame pačiame straipsnyje — parašyta „expose“ forma — daug man pasakė apie mūsų tautą: tie našlaičiai ir nemokytiniai „deklamavo eilėraščius, chorą meldėsi, rodė, kaip moka skaityti ir rašyti“. Tame našlaitine, tame Dievo ir žmonijos apleistame kampelyje, tie jauni lietuviai deklamavo eilėraščius!

Antano Sutkaus nuotrauka „Namų karnavalas“ iš serijos „Dukterys“

Turbūt mažai tautų rastume pasaulėje, kur poetai būtų taip garbinami, kaip Lietuvoje. Poetas ir kunigas tai mūsų dvi kolonos, ant kurių stovi visos tautos kultūra. Užtai mūsų demonstacijose mes žygiuojame prieš tankus su daina, mes laidojam mūsų herojus su daina ir pasitinkam mūsų priešus su daina. Tai stebėtinai mūsų tautos, gynybos būdas. Štai, gautame *Draugo* (1991 m. vasario 2 d.) numeryje pagrindinio straipsnio, pavadinto „Demokratijos simbolis“, antrinė antraštė sako: „kai tankai artėja, lietuviai gieda“.

Kokioj tautoj nerasi, kad vieno poeto 100,000 egzempliorių stambios poezijos knygos būtų išparduoti per vieną savaitę. Idomu, kad Lietuvoj visi pažįsta ir skaito ir cituoja ne tik tenyščius, bet ir visus išsivijusius poetus: Brazdžionį, Bradūną, Nagį, Aistį, Santvarą ir kitus, kurių knygų čia išsiviję vos keletą šimtų egzempliorių įstengdavo išleisti ir ne visas išparduoti. Lietuvių tūkstantines laidas išgraibsto per

pora dienų. Kai buvau Marijampolėje, burmistro įstaigoj ten man nusiskundė, kad jų poeto — Kazio Bradūno knygos vos pora šimtų egzempliorių pateko į jų miestą. Tai reta meilė savo poetams.

Mes turbūt gimėme poetais. Iš kur atsirado tiek poetų Lietuvoj, nėra visai aišku, bet, pažiūrėjus į mūsų antologijas, vis dėlto pasigendame vieno universalaus poeto, kurį galetumėm „eksportuoti“. Kur jis yra? Gal mus žudo mūsų pačių talentas, mums ta poezija per lengvai pasiduoda. Nežinau. Per dvi savaites teko Lietuvoj susitikti su puse šimto poetų, ir jie tikri poetai, net jeigu neparašytų nė vienos eilutės. Tiesiog pavydas ima, pasikalbėjus su jais. Bet tai nereiškia, kad mūsų poetai yra pasirušę išeiti į tarptautinę areną. Jie pasitenkina savo vietine pozicija, kuri yra patogi. Reikia tik išversti mūsų poetus į kitas pasaulio kalbas ir tuojau matyti trūkumai ir tuščiažodžiavimas.

Prieš Gorbachiovo pasikėsinimą prieš Lietuvos nepriklausomybę, t.y. sausio 13 dieną, mus visus la-

bai stebino gausumas lietuviškos spaudos. Iš principo tai atrodytų labai gerai, kodėl ne, kiekvienas turi savo nuomonę ir turi kur nors ją pareikšti. Lietuvoj tai pasidarė tikras košmaras. Laikraščiai, žurnalai, savaitiniai, menesiniai toks antplūdis, kad iš ryto atsikėlus nežinau ką už griebti ir ką skaityti. Aišku, dabar, po sausio 13-os, visa tai pasibaigė, ir dabar vos turim vieną laikraštį ir tai nereguliariai. Bet mano buvimo laikų, spalio mėnesio, mane jaudino toks gausumas spaudos, ir toks piktnaudžiaujimas popierium ir rašalu. Tai ne spaudos laisvė, bet savavaliavimas pilna to žodžio prasme. Buvo aišku, kad per pirmus metus visi, kurie norėjom ar turėjom ką pasakyti, turėjom progos. Taip pat buvo aišku, kad tie laikraščiai visi neišsilaikys. Ekonominės sąlygos sutvarkys tą gausą. Bet iš psichologinio taško yra stebėtinai mūsų tautos gajumas.

Mūsų tauta skaito ir myli knygą. Kiekvienam bute, kad ir mažiausiame, krūvos knygų guli, kur tik nepasisekė. Tai kiekvieno asmens siekiama puošmena — susirinkti ir vertinti knygas. Neužtikau nė vieno buto, kur nebūt mažos lentynėlės knygų iš visokiųjų sričių. Net kaime — buvau tik viename — apsilankęs keliuose namuose, radau laikraščių ir knygų. Tikrai Lietuva skaito, ir aš čia negaliu rimtai pradėti analizuoti, ką skaito. Faktas, kad per šimtą metų — galop mūsų raštas yra vos šimto metų senumo — iš beraščių tautos pasidarė labai raštingi ir pralenkė daugelį kitų tautų, kurių sąlygos palankesnės ir kurių kultūra gal yra senesnė, tačiau mūsų gajesnė. Užtai ir mūsų knygų tiražai tokie dideli, ir knygos tos vis vien dingsta iš knygynų per porą dienų ar savaitę. Procentais paėmus, pagal gyventojų skaičių, mes daugiau knygų ir didesniais tiražais išleidžiame negu Europos ar Amerikos kraštai.

Vilius Naujiko nuotrauka – pirtelė prie Šventosios.

Vilius Naujiko fotografijų paroda šiuo metu dar vyksta Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Chicago'je.

Vilius Naujikas – vienas iš Lietuvos fotografijos mokyklos bendražygininkų

ALGIMANTAS KEZYS

Su Lietuvos iškiliaisiais asmenimis čia susipažįstame palaipsniui. Vilius Naujiko vardas, kaip ir daugelio kitų, Lietuvoje žinomas, bet čia dar „neimportuoti“ žymesniųjų asmenų vardų, mums, išeivijoje gyvenantiems, iki šiol dar negirdėtas. Nuo spalio mėnesio pradžios Chicago'je Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, vyksta Vilius Naujiko fotografijų paroda. Kas gi tas Vilius Naujikas? Apie jį teko plačiau pasikalbėti su Amerikoje besilankančiu buvusiu Lietuvos fotografijos draugijos pirmininku Antanu Sutkumi.

„Vilius Naujikas – vienas pirmųjų Lietuvos fotomenininkų bendražygis ir vienas iš Lietuvos fotografijos draugijos steigėjų“, pradėjo apie jį pasakoti Antanas Sutkus. Naujikas dalyvavo pirmojoje meninės fotografijos parodoje, vykusioje Vilniaus Dailės muziejuje 1967 metais. Čia jis eksponavo savo darbus kartu su Algimantu Kunčiumi, Romualdu Rakausku, Antanu Sutkumi. Po šios parodos prasidėjo gyvensnis fotomenininkų judėjimas Lietu-

voje, sutelkęs juos bendram darbui įkurti Draugiją, iškelusią lietuvių fotografijos vardą į tarptautines aukštumas.

Pastaruoju metu Naujikas, Sutkaus žodžiais tariant, gyvena „keistuoliškai“, atsiskyręs nuo kolegų, isikūres kaime, kur šeria gyvulėlius ir auginą bites – kitaip tariant, gyvena tikro menininko gyvenimą. „Menininkas“, sako Sutkus, „turi teisę užmesti savo darbą“. Jis turi teisę kurti, bet jam nebūtinai reikia tuo pat viską rodyti. Savo darbą jis gali dėti į skrynelę ir parodyti juos, kada užėina noras. Fotografija yra toks menas, kuris turi subręsti. Fotografuodamas dažnai esi taip pavergtas to įspūdžio, žmogaus ar vaizdo, kuris tau patiko, kad nuotrauką nori tuo laiku, jau prakišti į parodą ar į spaudą. Deja, dažnai nuotrauka nėra pakankamai gera. Kartais nepavyksta perteikti žmogaus dvasios, jo charakterio arba teisingai interpretuoti jo socialines aplinkas. Tik po kiek laiko, kai jau išblėsta tiesioginis įspūdis, į savo darbą pažvelgi blaivesnėmis ir analitiškesnėmis akimis. Taip daro Vilius Naujikas. Ši paroda yra pirmasis viešas Naujiko pasi-

rodymas po ilgo tylėjimo.

Vilius Naujikas fotografuoja Lietuvos peizažą ir Lietuvos žmones. Anksčiau jo sukurti peizažai, anot Sutkaus – „vienai iš subtiliausių Lietuvos peizažų. Kiekvienas vaizdas – tai savotiška esė, persunkianti krašto vaizdą ypatingu skausmingumu. Todėl Naujiko kūryboje gausu pastoralinių gamtos vaizdų, slepiančių ilgesingą liūdėsį.

Idomi ir portretinė Naujiko išraiška. Ši paroda tai jo kolegų menininkų bei kitų kultūrininkų fotografijų galerija. Vienas iš geriausių pavykių – klasiko fotografo, žymiojo Lietuvos peizažisto, jau mirusio, Jono Kalvelio portretas. Nemažiau charakteringi yra ir kiti. Štai skulptorius Vytautas Mačiukas, buvęs politinis kalinys, legendariškai pabėgęs iš Sibiro. Jo pabėgimas buvo vadinamas pačiu žūliausiu Sovietų Sąjungoje: persirengęs karininko rūbais, jis išsikasė po tvora ir, pasiūlęs sargybiniui cigaretę, nuėjo sau toliau. Šioje galerijoje yra ir rašytojas Juozas Aputis, dirbęs savaitraštyje „Literatūra ir menas“, kurį laiką buvęs atstumtas, vienas iš žymiausių mūsų rašytojų, ir mūsiškis išeivis dailininkas Kazimieras Žoromskis, ir Justas Paleckis, demokratiškų pažiūrų, plačių politinių įsitikinimų visuomenės veikėjas; taip pat Arvydas Šaltenis, nuostabus tapytojas; Marcelijus Martinaitis, Lietuvos poezijos pažiba, čia rūkantis su kandikliu („pas mus“, tarė pusiau juokais Sutkus, „cigarečių trūksta, reikia su kandikliu rūkyti, kad nuorūkos mažiau liktų“); Vincas Kisarauskas, rašęs įžangas pirmiesiems fotomenininkų katalogams, tuo stipriai prisidėjęs prie fotografijos įtvirtinimo liaudies meninėje Monika Biliūnienė; Valerijonas Jurcys, dirbęs Tarybinėje motery – čia taikliai pagautas jo charakteris; Aloyzas Stasiulevičius, pažangus visuomenininkas, nepailstantis žmogus ir darbe, ir visuomeniniame gyvenime; Jonas Varnas, karikatūristas; skulptorius Gediminas Karalius, pagautas su fotoaparatu; Mangrida Jankauskaitė, Jonas Umbrasas, Augustinas Savickas, Bronius Leonavičius, Sigita Geda, Vytautas Cipijauskas, Rimtautas Gibavičius. Daug idomių portretų, ištisa kronika. Tiek daug jų matant, sunku išskirti kurį nors vieną. Žiūrėti į juos kaip į gražią žmonių kompaniją: įvairių stričių, kartų, skirtingų kūrybos krypčių – jauni ir seni – visi vienoje kompanijoje. „Ši paroda beveik kaip Vilius Naujiko atgimimas – reikia tikėtis, kad jis pradės rengti savo parodas ir Lietuvoje“, – pareiškė

Jonas Juškaitis

VARPAI

Tie varpai... Tie varpai, kada šventa diena per tylumą ėjo...
Lietuvai vienai būdinga būdavo tokia tyluma
Šventą dieną – eina šventa diena, nė už vėjo
Toj tyliausioj tyloj, nė už vėjo neužkliudama.

Gubos suklaupusios apie gausmą, kurio toks pilnas klonis...
Kai bokšto galva nesisvaigina garsais, nėra kam kalbėtis su
vėjo rauda.
Varpo šerdžiai kaip liepsnai reikia dangaus malonės
Žengti į mūsų ūkanas, kur kaip rudinė rudens žemė ruda.

Tie varpai... Juos triukšmas niekybės aidu nuodingas nutildė.
Juodos samanos, į nesąmones ėmusios ant rūdžių
Augt, užnuodijo žemę, vandenį, orą ir širdį...
Kaip žodžiai iš Dievo burnos tie varpai iš
prieblandų pilkų ir graudžių.

Lyg žemės ašis ramybėj girgždėtų naktį be miego,
Kirvarpa, laiko danties, tu slenkstį varpai...
Žemėj per gyvenimą motina mano kaip ašara bėgo.
Nutildytieji gaudė jos širdį nuskendę varpai.

1988

ANTANO MIŠKINIO VAKARE

Ko girdėt negirdėsiu, tau skaitant girdžiu,
Jau ir gyvų niekada nematysiu.
Per pasaulį keliauja žmogus su Lietuva, kur
mėlynos rugielės žiba tarp lysių:
Pavidalo išsiplėtusių mūsų širdžių...

Ir žemę peržegnojo kryžium... to neskaitysi.
Pėdai ieškoma žemės už svetimų kalnų, už vandens didžių.
Vieno kraujo lašo reikėjo... ir visas kraujas virto vienu žodžiu.
Išsikis, Kossu, ramiai tad savo šypsančioje
naktyje... O žemėninkai... O kaliniai sulyse...

Radausko ranka prie ausies su perlmutro spirale...
Gaus galą galų gale
Melai, raudonuose degintų knygų dūmuose
iš nežinomų užkastųjų užaugusios
nušluostyt ašaras stiebiasi dilgės.

Atsižiūrėkim į Lietuvą, kol jos dar yra,
atsižiūrėkim, krūptelėję lyg nuo ugnies:
Kai išeisim iš čia, mūsų miegas bus ilgas.
Ypač jei neprikels iš numirusių nieks.

1980

Vienas tvirtas žodis dar tave palaiko,
Dar turi jam laiko: tai pati žinai,
Nors paskui pratarum ir visus po laiko, –
Jo laiku netarus dingtum amžinai.

Vienas kraujo lašas su žodžiu netvirtu,
Dar tu jo didumo: tai pati žinai,
Nors paskui ir visas kraujas tau net virtų, –
Jo laiku netarus dingtum amžinai.

Vilnius,
1988.I.13

Antanas Sutkus.

To reikėtų ir tikėtis, nes ankstyvesnių darbų Naujikas dar nėra ištraukęs iš savo lobyno. „Kai augindamas bites, jis juos ištrauks“, – toliau kalbėjo Sutkus,

– „pamatysime, kad jis iš tikrųjų priklauso pirmajam lietuvių fotografų dešimtukui“ greta Algimanto Kunčiaus, Romo Rakausko, Aleksandro Macijausko, Vyto Luckaus, Antano Kalvelio,

Rimanto Dichavičiaus, paties Antano Sutkaus ir kitų. Pokario metais, maždaug po 1958 metų, i fotografiją atėjo jaunimas. Tada ir prasidėjo krašte lietuviškoji fotografija. Imta fotografuoti sava

aplinką, savą žmogų – tą, kas kiekvienam brangu. Fotografija tapo priemone pasakyti tai, apie ką nebuvo galima atvirai kalbėti. Pasirinkdamas Lietuvos tipažą ar krašto vaizdą, fotografas galėjo parodyti daug ką, netgi tai, ko nesuprasdavo funkcionieriai. Tuo pačiu fotografija, keliaudama po užsienio parodas, išreikšdavo tiesą apie Lietuvą.

Svarus bus Naujiko įnašas į pačią Lietuvos fotografijos mokyklos pradžią. Portretūrai jis davė psichologinį – socialinį atspalvį. Lietuvos peizažui – skausmingą charakterį. Jo pirmieji darbai priklauso Lietuvos fotografijos klasikams. Gaila, kad dėl savo charakterio ir kitų aplinkybių Naujikas Lietuvoje nebuvo daug rodomas.

• Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, naujai įrengtoje fotografijos galerijoje vakar buvo atidarytos dvi fotografijų parodos: Algimanto Kezio darbų retrospektyvinė paroda ir Lietuvos fotomenininkų brolių Mindaugo ir Algimanto Černiauskų Lietuvos žmonių vaizdai. Abi parodos veiks ir per vasarą – iki rugsėjo 28 dienos.

Jonas Juškaitis – Lietuvos nacionalinės premijos laureatas.

AMŽINĄ ATILSI

Gelbėk, Viešpatie, nuo amžinosios
Pražūties numirusius, manosios
Išklausyk maldos – ties mirtimi
Tie veidai, kur, kaip į lašą lašas,
Vis labiau ir kaukoles panašūs,
Pasidare tokie artimi...

Ką kada atsimenu, koks būtų
Kas, ir kaulai kur kieno tik pūtų,
Kiek tiktai kelių keliais sukau,
Ar iš miego pabundu, ar dieną
Praeinu pro šalį – už kiekvieną
Amžinąjį atilsi sakau.

Bėga metai, ir prie vardo vardas
Bepalieka, lyg prie vargo vargas,
Vis daugiau užkas, užkas, užkas...
Dievas atiduotas dulkes renka.
Amžinąjį atilsi – i ranką
Man šioj žemėj davusiems rankas.

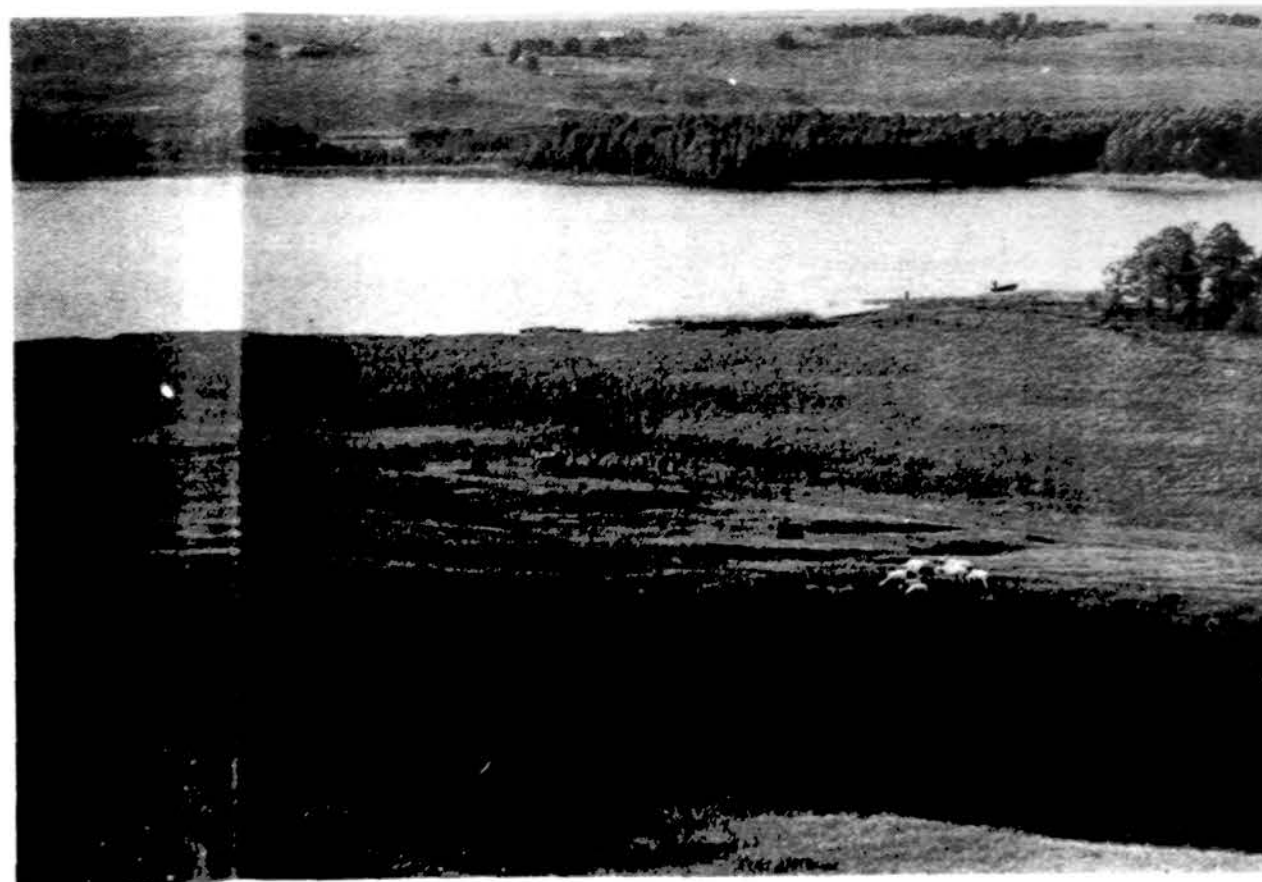
Amžinatilsi visiems, kam gali
Ir mana malda padėt, kam dalį
Užbėriau ir pats kapų smilties.
Ranką paimu aš kaip žariją,
Melskis, aš sakau, už mus, Marija,
Ir dabar, ir valandą mirties.

Tie veidai, i kaukoles panašūs...
Per sapnus ateina mirė – prašos
Melstis, sukas – ieško lyg ašies.
Amžinąjį atilsi, kurs keleis,
Viešpatie, duok mirusiems, o sielas
Amžina šviesa tegu apšviečia.

1985

Vilius Naujiko nuotrauka – trys žaibų suskaldyti ąžuolai.

Vilius Naujiko nuotrauka – peizažas prie Vilkaviškio ežero.

17-oji dailės paroda Kultūros Židinyje, New York'e

Kultūros židinyje, Brooklyn'e, vasario 9-10 dienomis vyko dailės paroda, skirta Lietuvos nepriklausomybės šventei pagerbti. Šia intencija parodos pradėtos rengti 1970 metais. Šiame turėjo būti 21-oji paroda, bet buvo metų, kai nebuvo galima tokių parodų surengti. Taip šiemet surengta buvo 17-oji.

Šias parodas rengia Lietuvių Bendruomenės New York'o apygardos valdyba. Pirmiausia buvo telkiami vietos ir plačios aplinkės dailininkai. Vienas kitas įsijungdavo net ir iš toli, iš Los Angeles. Parodų buvo net labai didelių, užimdavo visą Kultūros židinį — abi sales ir posėdžių kambarį. Ilgainiui atsiskaitė apatinės salės, nes publika nemėgo ten lankytis. Ekspонатų būdavo net 120, 150.

Kuo skyrėsi šių metų paroda?

LB New York'o apygardos valdyba dėl įvykių Lietuvoje buvo ir yra apkrauta įvairiais skubiais darbais, tai parodos rengimas buvo šiek tiek nuleistas. Pradėta organizuoti tik šių metų sausio viduryje. Per spaudą ir telefonais buvo suteikta dailininkai.

Ir tokiomis sąlygomis surengta paroda pasižymėjo savo kultūringa ekspozicija ir jaukumu. Buvo neperkrauta. Paprastai didžiojoje saleje galima išstatyti iki 90 darbų. Tada viskas būna perkrauta, sugrūsta. Dabar buvo išstatyta tik 70 darbų (kataloguotų 69, vienas ne kataloguotas).

Toks kūrinių skaičius jau leido ieškoti įvairių ekspонатų išdėstymų. Papuošimui buvo pastatyti gėlių vaznai, salės viduryje išdėstytos skulptūros.

Atidarymo vakaronė

Tokių parodų svarbiausias momentas būna iškilmingas atidarymas. Jis būna vakare. Šiemet tai buvo vasario 9 d. Parodą atidarė LB New York'o apygardos pirmininkas Vytautas Alksnis, nurodydamas parodos tikslą ir jos apimtį, sveikindamas parodos dalyvius. Atidaryme paprastai dalyvaudavo Lietuvos konsulas New York'e Anicetas Simutis. Šiemet dėl kitų įsipareigojimų negalėjo dalyvauti. Apie patią parodą kalbėjo jos pagrindinis rengėjas Paulius Jurkus. Jis apibūdino kiekvieną dailininką ir parodoje išstatytus kūrinius. Po jo kalbos prasidėjo ta meniška vakaronė. Svečiai pavaišinti vynu ir kava. Visi turėjo

Dailininkė Irena Vakselytė-Nemickienė prie savo akvarelių dailės parodoje Kultūros židinyje, New York'e.

Dailininkės Rima Bružienė ir Elena Urbaitytė dailės parodoje Kultūros židinyje, New York'e.

Vytauto Maželio nuotrauka

progos nuodugniai apžiūrėti parodą, pasikalbėti lietuviškojo meno problemomis.

Parodos dalyviai

Kaip minėta, į parodą pirmiausia telkiami vietos ir aplinkėje gyvenantys dailininkai, bet kartais prisijungia vienas kitas ir iš toliau.

Apie patią parodą kalbėjo jos pagrindinis rengėjas Paulius Jurkus. Jis apibūdino kiekvieną dailininką ir parodoje išstatytus kūrinius. Po jo kalbos prasidėjo ta meniška vakaronė. Svečiai pavaišinti vynu ir kava. Visi turėjo

Aleksandra Kašubienė, Vytautas Kašuba, Elena Kepalaitė, Vida Kristolaitė, Eleonora Marčiulionienė, Jonas Rūtenis, Magdalena Birutė Stankūnienė, Irena Vakselytė-Nemickienė.

Elena Urbaitytė, Zenonas Ūselis, Petras Vaškys, Viktoras Vizgirda, Anastazija Tamošaitienė, Marija Žukauskienė, Nijolė-Neda Macelytė. Pirmą kartą šioje parodoje dalyvaujantys — Rima

Rezistencinė tema romano konkursas

Trisdešimties metų veiklai pažymėti I Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti paskelbė konkursą parašyti romaną, kuriame būtų pavaizduota lietuvių tautos rezistencija ir išgyventos kančios įvairių prispaudų metais. Konkurse kviečiami dalyvauti viso pasaulio lietuvių rašytojai, gyvenantys Lietuvoje ir už jos ribų bei išeivijoje. Konkurso laimėtoji skiriama premija — 3,000 dolerių. Rankraščių įteikimo terminas — 1991 m. gruodžio 1 d. Romano apimtis — nemažiau 200 mašinėlės rašytų puslapių (dviguba interlinija, apie 60-70 spaudos ženklų eilutėje).

Konkurso vertinimo komisija sudaryta iš 7 asmenų: Lietuvos rašytojų sąjungos paskirti — Vytautas Kubilius, Vidmantas Valušaitis ir Vanda Zaborskaitė; Lietuvių rašytojų draugijos išeivijoje — Paulius Jurkus, Vytautas Volertas ir Leonardas Žitkevičius; I Laisvę fondo atstovas — Česlovas Grincevičius.

Lietuvoje gyvenantys rašytojai veikalus siunčia šiuo adresu: 232600 Vilnius, Rašytojų 6, Lietuvos rašytojų sąjunga, „I Laisvę“ romano konkursui. Išeivijos rašytojai siunčia / I Laisvę žurnalo redaktoriui: Juozas Baužys, 9240 Cliffside Lane, Orland Park, IL 60462, U.S.A.

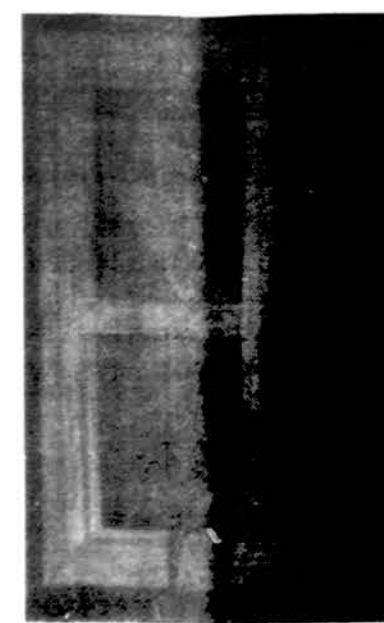
Siunčiama po du veikalų egzempliorių, kad viena egzempliorių būtų galima tuoj persiųsti kitai komisijos daliai. Romanai

pasirašomi slapyvardžiu. Atskirame voke įdedamas autoriaus vardas, pavardė, adresas. Vokas užklijuojamas, ant jo užrašomas slapyvardis.

Konkursą laimėjęs romanas bus išleistas I Laisvę fondo rūpesčiu Lietuvoje. Nepremijuoti rankraščiai bus grąžinti, išlaikant slaptumą.

Laiškai

Ryšium su Vlado Bulavo straipsniu „Lietuvos tautinė bibliografija ir išeivijos spauda“ (Draugo kultūrinis priedas, 1991 m. vasario mėn. 23 d.) leiskite pridėti du šaltinius, kurie šiame straipsnyje nėra paminėti: William Wolkovich (Valkavičius), „Towards a History of Lithuanian Immigrants to the United States“, *Immigration History Newsletter* (November, 1983)

Dvi dailininkės Jūratės Račinskaitės pastelių: kairėje — „Langas temstant“ (1990), dešinėje — „Skrenda“ (1990)

Bružienė ir Viktoras Bobelis.

Atidarymo kalboje buvo prisiminta, kad sueina 70 metų, kaip Kaune buvo suorganizuoti piešimo kursai, iš kurių vėliau išsivystė Kauno Meno mokykla. Tai tikrai svarbus įvykis, nes tik sava mokykla iškelė meno tautines problemas, išvystė lietuvių liaudies meno tyrinėjimą. Šiai sukakčiai priminti ir atstovavo parodoje išstatytais darbais Adomas Galdikas, buvęs ilgametis Kauno Meno mokyklos profesorius, gyvenęs Brooklyn'e ir čia miręs 1969 metais.

Plačiausiai buvo atstovaujama tapybai, paskui skulptūrai. Grafikos buvo vos keli darbai. Kūriniai savo forma buvo nuo impresionistinio realizmo iki įvairių abstraktinių apraiškų. Dominavo modernusis menas — abstraktas, ekspresionizmas, simbolizmas.

Kūriniai, skirti Lietuvai

Tėvas Leonardas Andriekus, OFM, *Aidų* redaktorius, uolus lietuviškojo meno puoselėtojas, telkia kūrinius būsimai išeivų galerijai, kuri numatyta įkurti Kretingos vienuolyne. Jau turi surinkęs nemažai kūrinių. Su jo sutikimu šioje parodoje buvo išstatyti Magdalenos Birutės Stankūnienės aštuoni darbai, Anastazijos Tamošaitienės du darbai, Eleonoros Marčiulionienės vienas darbas. Prie jų gal jungtini ir Viktoro Vizgirdos trys darbai.

Paroda uždaryta vasario 10 dieną, sekmadienį. Ją aplankė per šimtą svečių. Visiems paliko įspūdį, kad buvo gražioje parodos saleje su šventiška nuotaika, su besikeliančia kūrybinga Lietuva. O to rengėjai ir norėjo — su kūryba pasveikinti Lietuvos nepriklausomybės šventę. Tegu nepavargsta Lietuvių Bendruomenės New York'o apygarda ir toliau tegu rengia šias prasmingas ir taip naudingas parodas.

Alg. Kinčius

ir William Wolkovich su Thomas A. Michalski, „Another Look at the Historiography of Lithuanian Immigrants to the United States“, *Ethnic Forum*, Vol. 9, Nos. 1-2, 1989, pp. 31-44.

Kun. Vincas Valkavičius
Norwood, MA

• Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos direktorius Vladas Bulavas atsiuntė JAV LB Kultūros tarybai laišką, dėkodamas už talką lietuviškų knygų iš JAV parodai Lietuvoje. Paroda buvo skiriama a.a. Broniaus Kviklio atminimui. JAV LB Kultūros tarybos iniciatyva buvo gautos knygos iš šių leidėjų bei institucijų: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo, Amerikos lietuvių bibliotekos leidėjos, Akademines skautijos leidėjos, Vydūno Jaunimo fondo,

Jūratė Račinskaitė

Lietaus piešinių paroda

Gruodžio 14-15 dienomis pernai New York'o Kultūros židinio saleje įvyko Jūratės Račinskaitės dailės paroda: 19 lietaus piešinių pastele, trys iš jų atspaudai. Programoje paroda pavadinta: Lietaus piešiniai.

Bendras paveikslų fonas — lietus, lietaus migla gaubia kūnus-objektus, ir jų kontūrai vos išžiūrimi. Lietus lyg įkuri kasdienybę, be kurios neįmanomas gyvenimas. Lietaus migloje kūnai praranda jutiminę tikrovę. Migla dengia jutminių vaizdinių pasaulį. Ši piešinių paroda su filosofine potekste primena Platono olą. Mes, žmonės, esame oloje nugara į angą, prieš mus sienoje matome judančius šešėlius, tai mūsų pojūčių vaizdiniai prabėgančios pro angą tikrovės.

Paveiksluose matomi daiktai, gamtos vaizdai nėra jutminės tikrovės kopija. Jie yra, kaip pati dailininkė aiškino, objekto pažadintos vaizduotės, fantazijos kūriniai. Paveiksle matomas vaizdas gali būti daugiau ar mažiau nutolęs nuo originalo, bet ryšio su juo visiškai nepraradęs fantazijos erdvėse. Dailininkės kūryboje juntama intelekto ir jutminio prado pusiausvyra. Jos kūrinių spalvinį toną lemė bendra lietaus miglos melsva pilkuma.

Be lietaus piešinių parodoje buvo ir trys langai, lyg trys indidivai, trys parodos lankytojai, stebintieji parodą ir į ją atėjusius. Tie trys langai sujungia parodą su parodos publika. Kiekvienas iš mūsų turim savo langą, pro jį mes žiūrim, stebim pasaulį, gyvenimą, juos vertiname. Parodos langų simbolinę funkciją paryškina dailės kūrinių įvairovė. Languose irgi matomi kūnų siluetai.

Poezijos tikslas nėra faktų, objektų, įvykių aprašymas — ji kuria vaizdus: dvasinės energijos išraišką ritminėse vaizdų struk-

tūrose. Dailė, lygiai kaip ir poezija, nekopijuoja objektų, ji kuria jutminės tikrovės pažadintus vaizdus arba intelekto struktūras.

Paroda vyko visai netinkamu laiku dailės parodom. Žmonės užimti, susirūpinę prieššventiniais renginiais, pobūviais, bėgioja su pilnais pirkiniais krepšiais, viskuo kitu mažai besidomėdami. O parodos antrą dieną — gruodžio 15-ą Apiešikimo parapijos saleje po pamaldų buvo vaidinamas Kosto Ostrausko „Šaltkalvis“. Abu renginiai, paroda ir spektaklis, vienas kitam trukdė.

Jūratė Račinskaitė gimė 1955 metais Irkutsk'o srityje, Zima mieste. 1980 metais baigė Vilniaus Dailės institutą, scenografiją. Dirba teatre, iliustruoja vaikams. Priklauso Lietuvos dailininkų sąjungai. Jūratės Račinskaitės lietaus piešinių paroda buvo įdomi viešnia Kultūros židinyje. Paroda, kaip minėta, įvyko nepatogiu metu, tad mažai turėjo lankytojų.

Juozas Kiznis

• Gallery Astra Chicago'je ateinantį penktadienį, balandžio 19 dieną, 5:30-7:30 v.v., bus *Leide Vinters Ore* tapybos parodos atidarymas. Paroda vyks iki gegužės 24 dienos. Gallery Astra, skirta eksponuoti šiuolaikinį Baltijos šalių meną, Chicago'je buvo įsteigta prieš dvejus metus latvių rūpesčiu. Praėjusį rudenį joje sėkmingai vyko dailininko Jono Čeponio tapybos darbų paroda. Gallery Astra adresas: 308 West Erie Street, Chicago, Illinois 60610. Telefonas: (312) 664-6880.

Šiek tiek apie kultūrinį gyvenimą Lietuvoje

(Atkelta iš 2 psl.)

per mažai paprastų žmonių, kurie irgi stato Lietuvą ir dar ją maitina. Yra gal per didelis skirtumas tarp mūsų šviesuomenės ir kaimiečių, per mažai paprastų kultūrinių žmonių. Ar gal per mažai dėmesio jiems skiriam?

Muziejuose nemačiau eilių, nei minios, nei žmonių. Amerikos ir Europos muziejai verda nuo žmonių bangos, ir kur nenueisi, visados rasi pilną žmonių. Lietuvoje to pasigedau. Vilniuje ar Kaune muziejai tušti. Vienas kitas svetimšalis, japonas, rusas, lenkas ar amerikietis, bet ne lietuvis. Nežinau kodėl. Į parodas atidarymą, kaip sofistikuotą socialinę funkciją, žmonių prigrūdiuoja pilna salė. Bet tai proga ne meno pažinti, o būti matomam tarp muziejaus sienų ir vilkimų puošnių madų. Tai ne rimta proga pamąstyti su dailininku.

Kultūrinių įvykių Lietuvoje pilna. Teatras, opera, koncertai, poezijos vakarai, diskusijų rateliai, žmogau, tik spėk eiti. Ir visur pilna žmonių, visur verda rimtos diskusijos, gyvenimas turi savo drasmę.

Dailininkės Eleonoros Marčiulionienės keramika „Trys laumės“ dailės parodoje Kultūros židinyje, New York'e.

Vytauto Maželio nuotrauka